

บทที่ 3

ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

3.1 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา

3.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

พื้นที่ศึกษาตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอเมือง จังหวัดตากไปทางทิศตะวันตก ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 105 และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1090 รวมระยะทางประมาณ 98 กิโลเมตร ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่สอดไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ ระยะทางประมาณ 521 กิโลเมตร

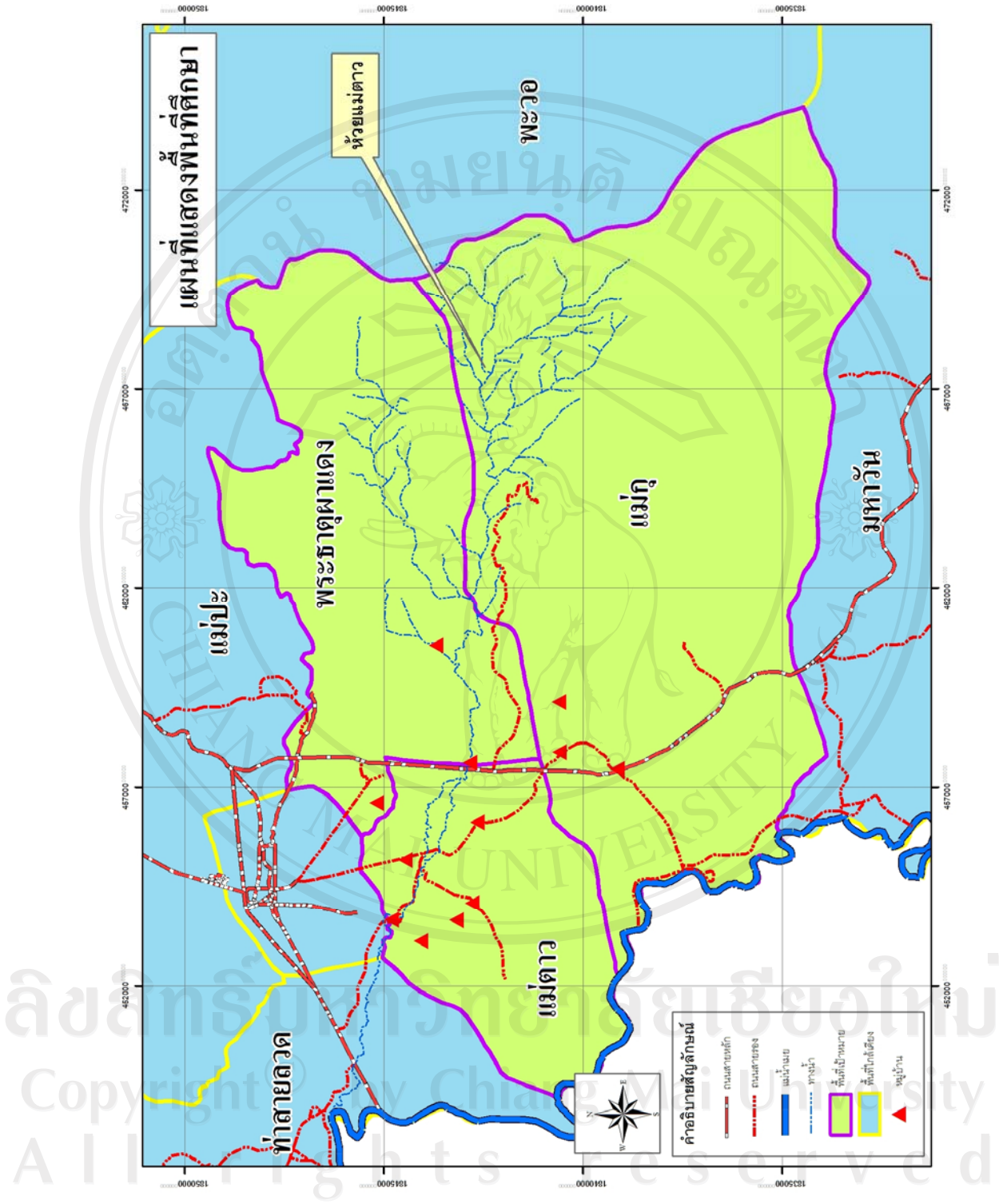
ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลแม่สอดและตำบลแม่ปะ
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลมหาวัน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลพะวอ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	แม่น้ำเมยกั้นพรมแดนไทย - พม่า

3.1.2 สภาพภูมิประเทศ

มีลักษณะภูมิประเทศ 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 เป็นภูเขาสูงป่าต้นน้ำลำธาร ซึ่งเป็นหมู่บ้านของชาวไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยง ได้แก่ บ้านพะเคะ บ้านถ้ำเสือ และบ้านขุนห้วยแม่สอด

ลักษณะที่ 2 เป็นพื้นที่ราบ ซึ่งเป็นหมู่บ้านของชาวไทยเหนือ ที่ได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่ก่อนแล้ว ได้แก่ บ้านค้ำกิบาล บ้านหัวฝาย บ้านแม่ดาวใหม่ บ้านเอ็งคอย

รูป 3.1 แผนที่แสดงพื้นที่ศึกษา

3.1.3 สภาพภูมิอากาศ

- 1) อุณหภูมิสูงสุด 25 - 40 องศาเซลเซียส ต่ำสุด 5 - 6 องศาเซลเซียส
 อุณหภูมิเฉลี่ยเดือน มีนาคม - มิถุนายน 28.9 องศาเซลเซียส
 อุณหภูมิเฉลี่ยเดือน กรกฎาคม - ตุลาคม 27.7 องศาเซลเซียส
 อุณหภูมิเฉลี่ยเดือน พฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ 23.8 องศาเซลเซียส
- 2) ปริมาณน้ำฝน
 ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยเดือน มีนาคม - มิถุนายน 43.4 มม.
 ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยเดือน กรกฎาคม - ตุลาคม 45.8 มม.
 ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยเดือน พฤศจิกายน - กุมภาพันธ์ 17.9 มม.

3.1.4 แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำที่สำคัญของพื้นที่ศึกษาได้แก่

โครงการอ่างเก็บน้ำชลประทานบ้านหัวฝาย เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่สร้างกั้นลำห้วยแม่สอดในเขตบ้านหัวฝาย ตำบลพระธาตุผาแดง โดยกรมชลประทานเป็นผู้จัดสร้าง เนื้อที่ประมาณ 500 ไร่ สามารถเก็บน้ำได้ประมาณ 5.5 ล้านลูกบาศก์เมตร

ลำห้วยแม่สอด ต้นน้ำอยู่บริเวณเทือกเขาถนนธงชัยแล้วไหลผ่านตำบลแม่สอด ตำบลแม่ปะ โดยแยกเป็น 2 สาย สายหนึ่งไหลลงแม่น้ำเมย ในเขตตำบลแม่ปะ และอีกสายหนึ่งไหลผ่านตำบลพระธาตุผาแดง ตำบลแม่ดาว ตำบลแม่กุและตำบลท่าสายลวด

ลำห้วยแม่ดาว เป็นลำน้ำที่ไหลผ่านหลายตำบลของอำเภอแม่สอด ถือว่าลำห้วยแม่ดาวเป็นลำน้ำที่สำคัญที่สุดของชุมชน เพราะใช้ในการทำการเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชน กลุ่มน้ำแม่ดาวเป็นแหล่งน้ำ เพื่อการเพาะปลูกที่สำคัญเคยเป็นแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิ คุณภาพดี จนได้รับรางวัลถึงสองปีซ้อน ซึ่งในขณะนี้ได้กลายเป็นอดีตไปแล้วสำหรับความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งผลิตข้าวและผลผลิตผลทางการเกษตร เมื่อพื้นที่กว่าหนึ่งหมื่นเจ็ดพัน ไร่ของกลุ่มน้ำแม่ดาว อำเภอแม่สอด จังหวัดตากต้องกลายเป็นพื้นที่ปนเปื้อนสารแคดเมียม

3.1.5 การคมนาคมขนส่ง

เส้นทางคมนาคมทางบกสามารถเดินทางติดต่อสะดวกได้โดยทางรถยนต์ จากจังหวัดตากมาทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (พหลโยธิน) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 105 (ตาก - แม่สอด) และ

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1090 (แม่สอด - อุ้มผาง) เป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ติดต่อกับอำเภอแม่สอดและชุมชนข้างเคียง มีรถโดยสารประจำทาง แม่สอด - พบพระ และแม่สอด - กม.45 วิ่งผ่านช่วงเวลา 08.00 น. ถึง 18.00 น.

3.1.6 ระบบสาธารณูปโภค

ภายในชุมชนมีโทรศัพท์สาธารณะกระจายอยู่เป็นจำนวนทั้งหมด 25 แห่ง มีโทรศัพท์บ้าน 2214 หมายเลข (ข้อมูล ณ วันที่ 30 เม.ย.48) สามารถใช้บริการที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขเอกชน ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนบูรพา หมู่ 7 ตำบลแม่กุและประชาชนบางส่วนไปใช้บริการ ณ ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขแม่สอด ซึ่งตั้งอยู่ในตัวอำเภอแม่สอด ชุมชนมีระบบเสียงตามสายในพื้นที่ที่ให้บริการได้ครอบคลุมเกือบทั้งหมด ของพื้นที่ ทุคริ้วเรือนมีไฟฟ้าและน้ำประปาใช้

3.1.7 ลักษณะการใช้ที่ดิน

ตำบลพระธาตุผาแดงมีพื้นที่ของตำบลทั้งหมด 39,598.51 ไร่ มีลักษณะการใช้ที่ดินแสดงไว้ในตาราง 3.1 โดยมีพื้นที่ป่า จำนวน 25,572.76 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 64.93 และมีการใช้ที่ดินโดยแบ่งเป็นที่นาจำนวน 7,763.50 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 19.41 ที่ไร่จำนวน 5,328.50 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.32 ที่สวนจำนวน 205.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.52 และที่อยู่อาศัยจำนวน 728.00 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.82

ตาราง 3.1 ลักษณะการใช้ที่ดินของตำบลพระธาตุผาแดง

ประเภทการใช้ที่ดิน	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ
ที่อยู่อาศัย	728.00	1.82
ที่นา	7,763.50	19.41
ที่ไร่	5,328.50	13.32
ที่สวน	205.75	0.52
พื้นที่ป่า	25,572.76	64.93
รวม	39,598.51	100

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุผาแดง, 2549

ตำบลแม่กุมีพื้นที่ของตำบลทั้งหมด 88,527.36 ไร่ มีลักษณะการใช้ที่ดินแสดงไว้ในตาราง 3.2 โดยมีพื้นที่ป่า จำนวน 79,018.36 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 87.94 และมีการใช้ที่ดินโดยแบ่งเป็นที่นา

จำนวน 2,400 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.84 ที่ไร่จำนวน 1,520 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.87 พื้นที่สวนจำนวน 1,790 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.97 และที่อยู่อาศัยจำนวน 3,799 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.38

ตาราง 3.2 ลักษณะการใช้ที่ดินของตำบลแม่กุ

ประเภทการใช้ที่ดิน	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ
ที่อยู่อาศัย	3,799.00	5.38
ที่นา	2,400.00	2.84
ที่ไร่	1,520.00	1.87
ที่สวน	1,790.00	1.97
พื้นที่ป่า	79,018.36	87.94
รวม	88,527.36	100

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลแม่กุ, 2549

ตำบลแม่ตาวมีพื้นที่ของตำบลทั้งหมด 23,394.83 ไร่ มีลักษณะการใช้ที่ดินแสดงไว้ในตาราง 3.3 โดยมีพื้นที่ป่า จำนวน 6,822.83 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 29.24 และมีการใช้ที่ดินโดยแบ่งเป็นที่นา จำนวน 5,960 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 25.43 ที่ไร่จำนวน 7,320 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 31.38 ที่สวนจำนวน 1,579 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.69 และที่อยู่อาศัยจำนวน 1,713 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.26

ตาราง 3.3 ลักษณะการใช้ที่ดินของตำบลแม่ตาว

ประเภทการใช้ที่ดิน	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ
ที่อยู่อาศัย	1,713.00	7.26
ที่นา	5,960.00	25.43
ที่ไร่	7,320.00	31.38
ที่สวน	1,579.00	6.69
พื้นที่ป่า	6,822.83	29.24
รวม	23,394.83	100

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ตาว, 2549

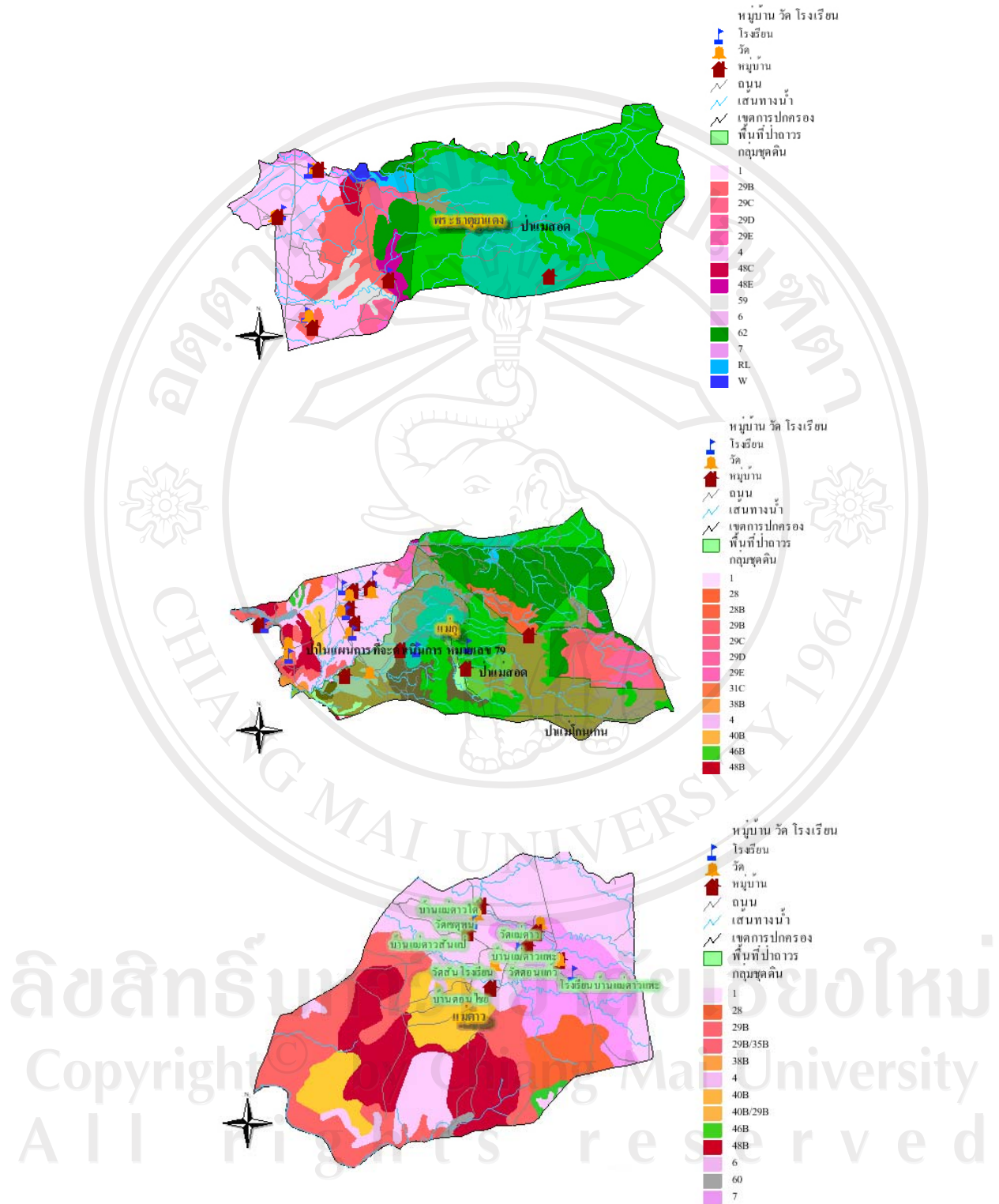
พื้นที่ศึกษามีพื้นที่ทั้งหมด 151,520.70 ไร่ มีลักษณะการใช้ที่ดินแสดงไว้ในตาราง 3.4 โดยมีพื้นที่ป่า จำนวน 115,723.94 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 75.43 และมีการใช้ที่ดินโดยแบ่งเป็นที่นาจำนวน 13,183.17 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 8.91 ที่ไร่จำนวน 10,748.17 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.45 ที่สวนจำนวน 5,625.42 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.37 และที่อยู่อาศัยจำนวน 6,240 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.84

ตาราง 3.4 ลักษณะการใช้ที่ดินของพื้นที่ศึกษา

ประเภทการใช้ที่ดิน	จำนวน (ไร่)	ร้อยละ
ที่อยู่อาศัย	6,240.00	4.84
ที่นา	13,183.17	8.91
ที่ไร่	10,748.17	6.45
ที่สวน	5,625.42	4.37
พื้นที่ป่า	115,723.94	75.43
รวม	151,520.70	100

3.1.8 กลุ่มชุดดินและความเหมาะสมของดิน

กลุ่มชุดดินที่พบบริเวณตำบลพระธาตุผาแดง ตำบลแม่ภู ตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มีลักษณะเนื้อดินเป็นดินเหนียวจัด หน้าดินแตกกระแหงเป็นร่องเล็กในฤดูร้อน สีดินส่วนมากเป็นสีดำ หรือสีเทาแก่ ตลอดชั้นดินอาจมีจุดประสีน้ำตาลหรือสีเหลืองปะปนอยู่บ้างในดินชั้นบน ส่วนดินชั้นล่างมักจะมีก้อนปูนปะปน เกิดจากต้นกำเนิดดินพวกตะกอนลำนํ้าบริเวณเทือกเขาหินปูนหรือหินภูเขาไฟ บางแห่งมีศิลาแลงอ่อน หรือก้อนสารเคมีพวกเหล็กและแมงกานีสปะปนอยู่ด้วย สภาพพื้นที่พบตามที่ราบลุ่มตั้งแต่ที่ราบน้ำท่วมถึงตะพักลำนํ้าระดับต่ำ การระบายน้ำค่อนข้างเร็วถึงเร็ว มีน้ำแช่ขังในฤดูฝนลึก 30 - 40 ซม.นาน 3-4 เดือน ดินลึก มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลางถึงสูง pH 6.5-8.0 ถ้าหากดินมีก้อนปูนปะปนอยู่ pH จะเป็น 7.0-8.0 ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวส่วนใหญ่ใช้ทำนา ถ้าหากมีการชลประทานและการจัดการที่ดี สามารถทำนาได้ 2 ครั้ง บางแห่งยกร่องเพื่อปลูกพืชผักหรือไม้ผล ซึ่งมักจะให้ผลผลิตค่อนข้างสูง

รูป 3.2 กลุ่มชุดดินที่พบบริเวณตำบลพระธาตุผาแดง ตำบลแม่ภู และตำบลแม่ตาว
 ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน, 2550

กรมพัฒนาที่ดินได้สรุปถึงปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณตำบลพระธาตุผาแดง ตำบลแม่ภูและตำบลแม่ตาว มีลักษณะดินเหนียวจัด การไถพรวนลำบาก ดินแห้งจะแตกกระแวงเป็นร่องลึกทำให้น้ำซึมหายได้ง่ายเมื่อฝนทิ้งช่วงนานกว่าปกติ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ในช่วงฤดูฝนมีน้ำแช่ขังนาน 4 - 5 เดือน สภาพพื้นที่ราบลุ่มมีสภาพพื้นที่ราบเรียบถึงเกือบราบเรียบ ดินมีสภาพการระบายน้ำค่อนข้างเร็วถึงเร็ว ในช่วงฤดูฝนมีน้ำขังที่ผิวดินเป็นระยะเวลา 4-5 เดือน เนื้อดินเป็นดินเหนียวเก็บกักน้ำได้ดี เมื่อพิจารณาถึงสภาพพื้นที่ ลักษณะเนื้อดินและการระบายน้ำของดินจึงเหมาะสมที่จะใช้ในการทำนามากกว่าการปลูกพืชอย่างอื่น ตลอดทั้งปีจะต้องทำคันดินล้อมรอบพื้นที่เพาะปลูกและขอร่องปลูก เพื่อช่วยการระบายน้ำของดิน อย่างไรก็ตามหลังการเก็บเกี่ยวข้าวหรือในช่วงฤดูแล้งกลุ่มชุดดินนี้ สามารถใช้ในการปลูกพืชไร่หรือพืชผักที่มีอายุสั้นได้เป็นอย่างดี สามารถปลูกพืชไร่ เช่น ถั่วเหลือง ถั่วลิสง ถั่วเขียว และผักต่าง ๆ ก่อนและหลังการปลูกข้าว ถ้ามีน้ำชลประทาน หรือแหล่งน้ำธรรมชาติ เนื่องจากดินมีความชื้นพอที่จะปลูกได้และดินกลุ่มนี้พบบริเวณที่อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำสายสำคัญจึงสามารถที่จะนำน้ำจากแม่น้ำดังกล่าวมาใช้เสริมในการปลูกพืชได้

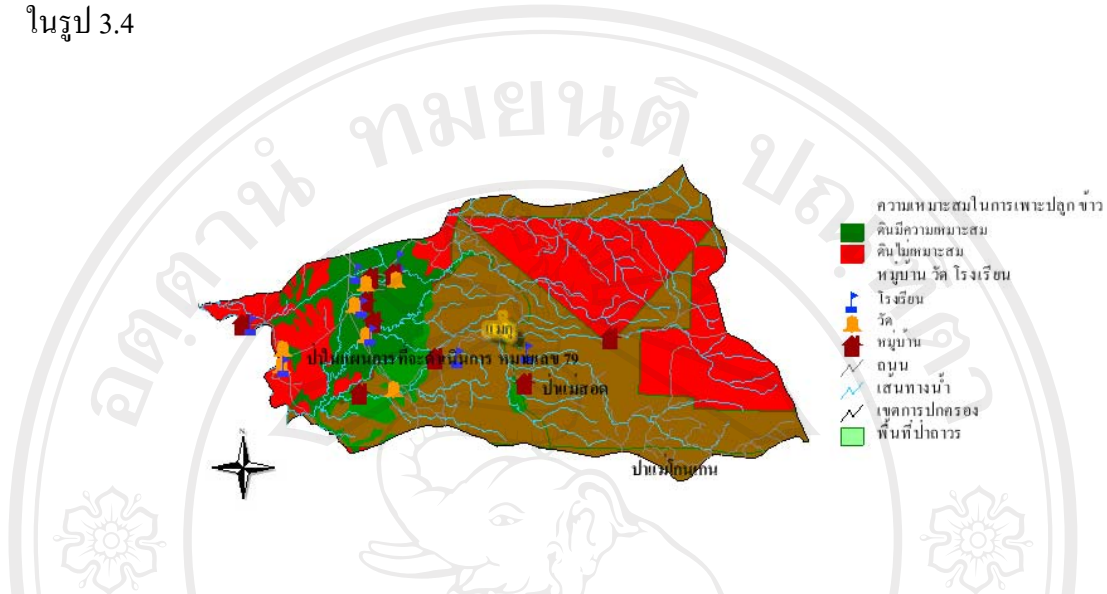
ตำบลพระธาตุผาแดงมีดินที่มีความเหมาะสมในการปลูกข้าว 8,047.24 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 20.19 ของพื้นที่ และมีดินที่ไม่มีความเหมาะสมในการปลูกข้าว 5,978.51 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 14.95 ดังแสดงในรูป 3.3

รูป 3.3 ความเหมาะสมในการปลูกข้าวของตำบลพระธาตุผาแดง

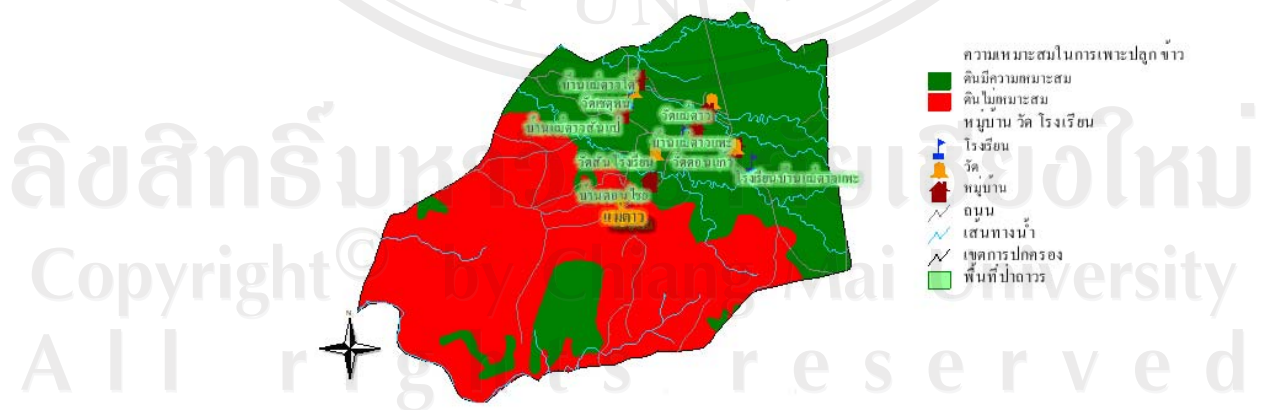
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน, 2550

ตำบลแม่ภูมีดินที่มีความเหมาะสมในการปลูกข้าว 4,340.33 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.77 ของพื้นที่ และมีดินที่ไม่มีความเหมาะสมในการปลูกข้าว 5,168.67 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.69 ของพื้นที่ ดังแสดงในรูป 3.4

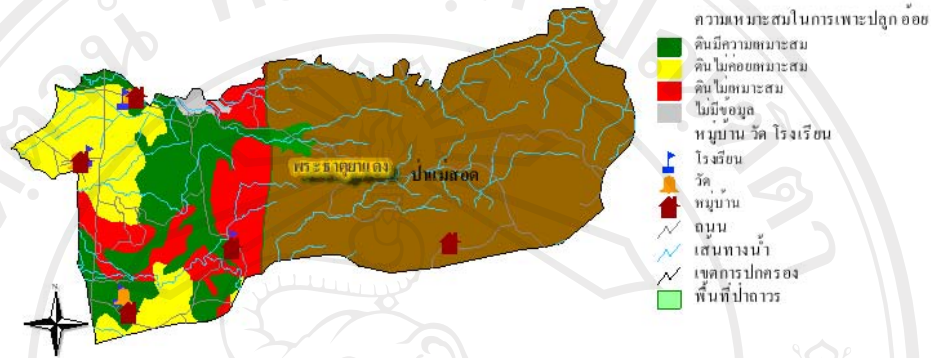
รูป 3.4 ความเหมาะสมในการปลูกข้าวของตำบลแม่ภู
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน, 2550

ตำบลแม่ตาวมีดินที่มีความเหมาะสมในการปลูกข้าว 11,360.50 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 48.85 ของพื้นที่ และมีดินที่ไม่มีความเหมาะสมในการปลูกข้าว 5,211.5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.41 ของพื้นที่ ดังแสดงในรูป 3.5

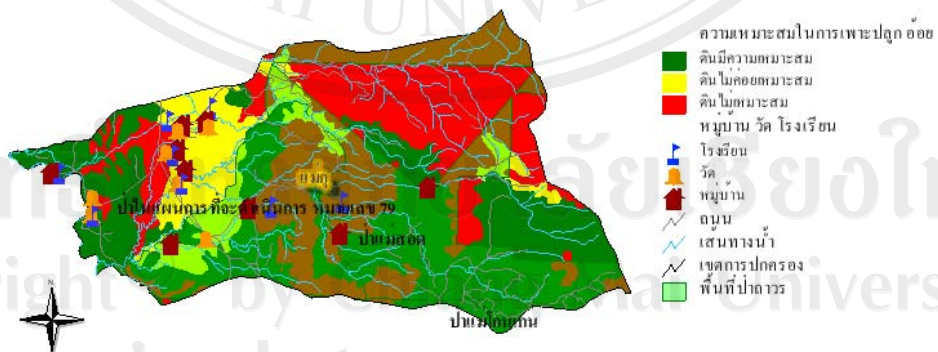
รูป 3.5 ความเหมาะสมในการปลูกข้าวของตำบลแม่ตาว
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน, 2550

ตำบลพระธาตุผาแดงมีดินที่มีความเหมาะสมในการปลูกอ้อย 6,452.09 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.13 ของพื้นที่ มีดินที่ไม่ค่อยเหมาะสมในการปลูกอ้อย 4,961.24 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.40 ของพื้นที่ และมีดินที่ไม่มีความเหมาะสมในการปลูกอ้อย 2,612.42 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.53 ของพื้นที่ ดังแสดงในรูป 3.6

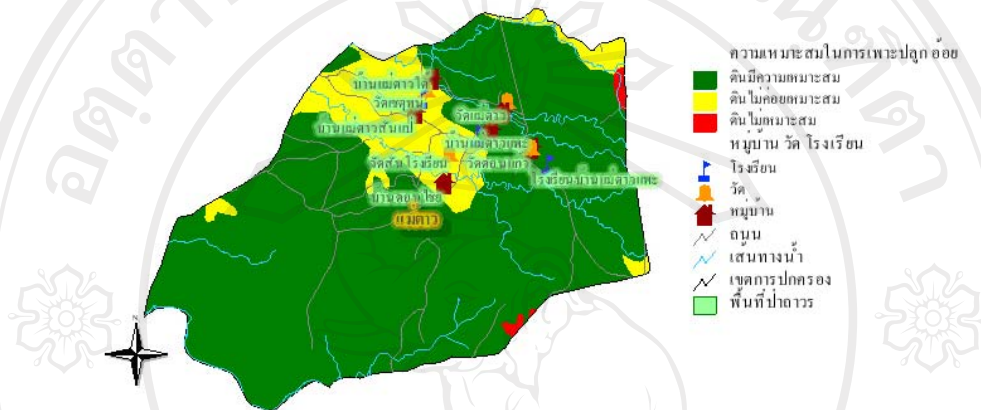
รูป 3.6 ความเหมาะสมในการปลูกอ้อยของตำบลพระธาตุผาแดง
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน, 2550

ตำบลแม่ภูมิมีดินที่มีความเหมาะสมในการปลูกอ้อย 7,242.46 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.97 ของพื้นที่ มีดินที่ไม่ค่อยเหมาะสมในการปลูกอ้อย 3,012.52 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.31 ของพื้นที่ และมีดินที่ไม่มีความเหมาะสมในการปลูกอ้อย 3,272.39 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.60 ของพื้นที่ ดังแสดงในรูป 3.7

รูป 3.7 ความเหมาะสมในการปลูกอ้อยของตำบลแม่ภูมิ
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน, 2550

ตำบลแม่ตาวมีดินที่มีความเหมาะสมในการปลูกอ้อย 13,033.46 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 56.04 ของพื้นที่ มีดินที่ไม่ค่อยเหมาะสมในการปลูกอ้อย 3,425.73 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 14.73 ของพื้นที่ และมีดินที่ไม่มีความเหมาะสมในการปลูกอ้อย 112.81 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.49 ของพื้นที่ ดังแสดงในรูป 3.8

รูป 3.8 ความเหมาะสมในการปลูกอ้อยของตำบลแม่ตาว
ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน, 2550

3.2 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา

3.2.1 จำนวนประชากร

พื้นที่ศึกษามีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 15,329 คน จากตาราง 3.5 แบ่งเป็นประชากรชายจำนวน 7,759 คน ประชากรหญิงจำนวน 7,570 คน โดยในตำบลพระธาตุผาแดงมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 3,395 คน แบ่งเป็นประชากรชายจำนวน 1,679 คน ประชากรหญิงจำนวน 1,716 คน ในตำบลแม่ภูมิมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 5,115 คน แบ่งเป็นประชากรชายจำนวน 2,577 คน ประชากรหญิงจำนวน 2,538 คน

ตาราง 3.5 จำนวนประชากรของพื้นที่ศึกษา

ตำบล	หมู่บ้าน	จำนวนประชากร			จำนวน ครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
พระธาตุผาแดง	บ้านพะเต๊ะ	345	369	714	173
	บ้านแม่ดาวใหม่	367	336	703	108
	บ้านค้ำกิบาล	967	1,011	1,978	549
แม่กุ	บ้านแม่กุใต้	386	391	777	238
	บ้านแม่กุน้อย	1,280	1,259	2,539	676
	บ้านแม่กุเหนือ	911	888	1,799	396
แม่ดาว	บ้านแม่ดาวใต้	580	515	1,095	104
	บ้านแม่ดาวกลาง	838	830	1,668	212
	บ้านแม่ดาวแพะ	805	786	1,591	329
	บ้านแม่ดาวสันแป	467	455	922	118
	บ้านแม่ดาวสันโรงเรียน	408	374	782	92
	บ้านดอนไชย	405	356	761	117
รวม		7,759	7,570	15,329	3,112

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุผาแดง, 2549 องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ดาว, 2549
องค์การบริหารส่วนตำบลตำบลแม่กุ, 2549

3.2.2 การศึกษา

พื้นที่ศึกษามีสถานศึกษาทั้งหมด 14 แห่ง จากตาราง 3.6 โดยในตำบลพระธาตุผาแดงมีสถานศึกษาจำนวน 6 แห่ง แบ่งเป็นระดับประถมศึกษาจำนวน 5 แห่ง ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 1 แห่ง ตำบลแม่กุ มีสถานศึกษาจำนวน 3 แห่ง ซึ่งเป็นระดับประถมศึกษาทั้งหมด และตำบลแม่ดาว มีจำนวน 5 แห่ง แบ่งเป็นระดับประถมศึกษาจำนวน 3 แห่ง ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 2 แห่ง

ตาราง 3.6 จำนวนสถานศึกษาของพื้นที่ศึกษา

ตำบล	ระดับการศึกษา	จำนวน
พระธาตุผาแดง	ประถมศึกษา	5
	มัธยมศึกษา	1

ตาราง 3.6 (ต่อ)

ตำบล	ระดับการศึกษา	จำนวน
แม่กุ	ประถมศึกษา	3
	มัธยมศึกษา	0
แม่ตาว	ประถมศึกษา	3
	มัธยมศึกษา	2
รวม		14

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุผาแดง,2549 องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ตาว, 2549
 องค์การบริหารส่วนตำบลตำบลแม่กุ ,2549

3.2.3 ศาสนา

พื้นที่ศึกษามีจำนวนศาสนสถานจำนวนทั้งสิ้น 23 แห่ง จากตาราง 3.7 โดยแบ่งเป็นวัด 15 แห่ง ซึ่งกระจายอยู่ในตำบลพระธาตุผาแดงจำนวน 5 แห่ง ตำบลแม่กุจำนวน 4 แห่ง และตำบลแม่ตาวจำนวน 6 แห่ง สำนักสงฆ์ 5 แห่ง โดยตั้งอยู่ในตำบลพระธาตุผาแดง 2 แห่ง และในตำบลแม่ตาว 3 แห่ง โบสถ์(ศาสนาคริสต์) 3 แห่ง อยู่ตั้งอยู่ในตำบลพระธาตุผาแดงทั้ง 3 แห่ง

ตาราง 3.7 จำนวนศาสนสถานของพื้นที่ศึกษา

ตำบล	วัด	สำนักสงฆ์	โบสถ์(ศาสนาคริสต์)	มัสยิด
	จำนวน			
พระธาตุผาแดง	5	2	3	0
แม่กุ	4	0	0	0
แม่ตาว	6	3	0	0
รวม	15	5	3	0

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุผาแดง,2549 องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ตาว, 2549
 องค์การบริหารส่วนตำบลตำบลแม่กุ ,2549

3.2.4 ระบบสาธารณสุข

พื้นที่ศึกษามีจำนวนสถานบริการสาธารณสุขมูลฐานทั้งสิ้น 26 แห่ง จากตาราง 3.8 โดยแบ่งเป็นสถานอนามัย 4 แห่ง ซึ่งกระจายอยู่ในตำบลแม่กุ 2 แห่ง ตำบลพระธาตุผาแดงและตำบลแม่ดาวตำบลละ 1 แห่ง ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน จำนวน 16 แห่ง ตั้งอยู่ที่ตำบลแม่กุ 4 แห่ง ตำบลพระธาตุผาแดงและตำบลแม่ดาวตำบลละ 4 แห่ง คลินิกเอกชนจำนวน 3 แห่ง ตั้งอยู่ที่ตำบลพระธาตุผาแดง 2 แห่ง และตำบลแม่กุ 1 แห่ง คลินิกมาลาเรียตั้งอยู่ที่ตำบลพระธาตุผาแดงจำนวน 3 แห่ง และศูนย์นวดแผนโบราณตั้งอยู่ที่ตำบลพระธาตุผาแดงจำนวน 1 แห่ง

ตาราง 3.8 จำนวนสถานบริการสาธารณสุขมูลฐานของพื้นที่ศึกษา

ตำบล	สถานีอนามัย	ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน	คลินิกเอกชน	คลินิกมาลาเรีย	ศูนย์นวดแผนโบราณ
	จำนวน				
พระธาตุผาแดง	1	6	2	3	1
แม่กุ	2	4	1	0	0
แม่ดาว	1	6	0	0	0
รวม	4	16	3	3	1

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลพระธาตุผาแดง,2549 องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ดาว, 2549
องค์การบริหารส่วนตำบลตำบลแม่กุ ,2549

3.2.5 โครงสร้างทางสังคมของชุมชน

ระบบความสัมพันธ์ของชุมชน

สำหรับความสัมพันธ์ในชุมชน โดยทั่วไปแล้วจะมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุ ให้เกียรติซึ่งกันและกันภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านในชุมชนมีความเอื้ออาทรต่อกัน แบ่งปันระหว่างกัน โดยจะเห็นได้จากการที่ชาวบ้านไม่นิยมทำรั้วกั้นระหว่างบ้าน เพราะรั้วเปรียบเหมือนเครื่องกั้นความสัมพันธ์ระหว่างกัน เมื่อชาวบ้านมีผลผลิตทางการเกษตรต่างๆ ก่อนจะนำไปขายต้องนำมาแบ่งปันให้กันและกันก่อน แสดงให้เห็นถึงความไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เห็นแก่ตัว มีแต่ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จึงทำให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นอกจากนั้นยังมีการติดต่อประสานงานระหว่างหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านเป็นอย่างดี

คนในชุมชนนิยมแต่งงานกันเองภายในหมู่บ้าน จึงทำให้ครอบครัวแต่ละครอบครัวเชื่อมความสัมพันธ์กันและกัน ดังนั้นจึงทำให้ระบบครอบครัวและเครือญาติภายในชุมชนรักใคร่กลมเกลียวกัน เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ลักษณะครอบครัวถือได้ว่าเป็นครอบครัวใหญ่ที่พ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า ผู้เฒ่าผู้แก่จะอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน คนในชุมชนส่วนใหญ่เมื่อมีครอบครัวแล้วจะแยกครอบครัวไปอยู่รอบๆ บ้านเดิม ซึ่งบ้านที่พ่อแม่เคยอยู่จะมีการยกให้ลูกผู้หญิงคนสุดท้ายเมื่อแต่งงานกันแล้ว ส่วนใหญ่ฝ่ายชายจะเป็นผู้เข้ามาอยู่ร่วมบ้านกับฝ่ายหญิง จึงเป็นครอบครัวขยายในระยะแรกเพื่ออยู่ร่วมกับครอบครัวเดิม แต่หากเห็นว่าสามารถที่จะช่วยตัวเองได้ก็จะได้รับแบ่งปันที่ดินจากครอบครัวของพ่อแม่ แล้วแยกไปประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวของตนเอง แต่ก็อยู่ในเขตหมู่บ้านบริเวณใกล้เคียงกันกับบ้านเดิม หรือภายในอาณาเขตบ้านเดิม ในชุมชนจะมีการรวมกลุ่มเครือญาติในโอกาสต่างๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ และงานศพ เป็นต้น

การรวมกลุ่ม

ชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับทั้งที่เป็นเครือญาติ โดยมีความผูกพันทางสายเลือดและที่ให้ความเคารพนับถือเปรียบเสมือนเครือญาติ มีความสนิทสนมกันมานานจะถึงปัจจุบันต่อกันมา ปกติแล้วผู้สูงอายุในชุมชนมีการรวมกลุ่มพบปะพูดคุยกันเป็นประจำที่วัด โดยเฉพาะวันสำคัญทางศาสนาคือ วันเข้าพรรษา ออกพรรษา วันวิสาขบูชา วันสงกรานต์ และวันพระ

กลุ่มผู้อาวุโส นั้นจะใช้ชีวิตอยู่กับวัด ทำให้กลุ่มผู้สูงอายุมีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น บางครั้งก็พูดเรื่องทั่วไป ตั้งแต่สุขภาพร่างกาย เรื่องคนในครอบครัว การเรียนการทำงานของผู้หลาน โดยใช้วัดเป็นจุดศูนย์กลาง กิจกรรมที่จัดขึ้นในแต่ละครั้งเนื่องในงานสำคัญทางศาสนาต่างๆ กลุ่มผู้สูงอายุจึงถูกจัดให้ร่วมรับผิดชอบเป็นกรรมการบริหารงานบุญ งานพิธี ตลอดจนเป็นที่พึ่งทางความคิดของคนในชุมชน ด้วยความนับถือและเคารพในความเป็นผู้อาวุโสของชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุหรือกลุ่มผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มโดยไม่ตั้งใจ แต่เป็นความพอใจของกลุ่มที่สามารถรวมตัวกันได้อย่างผสมกลมกลืนโดยมีกิจกรรมทางศาสนาเป็นตัวเชื่อม จึงทำให้กลุ่มผู้สูงอายุได้รับการยอมรับจากคนภายในชุมชน สมาชิกของกลุ่มผู้อาวุโสส่วนใหญ่จะรวมตัวอยู่เป็นฐานของกลุ่มศรัทธา วัด เพื่อร่วมจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นงานประจำของวัด เช่น งานฉลอง งานปอยหลวง งานบุญฉลองสมโภชอาคารวัด ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจำเป็นต้องใช้แรงงานจำนวนมากในการเตรียมงาน เช่น งานจัดเตรียมสถานที่ งานบริการ งานต้อนรับ กลุ่มศรัทธา วัดและกลุ่มผู้อาวุโสจะถูกกำหนดหรืออาสารับหน้าที่ด้วยความสมัครใจทางด้านกำลังงานและแรงกายในหน้าที่ต่างๆ ที่ได้รับมอบหมาย

กลุ่มแม่บ้านเป็นกลุ่มที่สืบทอดวัฒนธรรมมานับนาน ถือได้ว่าเป็นการรวมตัวกันของแม่บ้านในชุมชน การรวมตัวของแม่บ้านมีพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมที่มีต่อสถาบันศาสนา คือวัด ที่ทุกคนต่าง

ให้ความสำคัญต่อวัดเป็นอย่างมาก คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงมักจะช่วยกันทำนุบำรุงและพัฒนาวัด อยู่เสมอๆ ซึ่งต่อมากลุ่มแม่บ้านนี้ก็มีส่วนช่วยในการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนอีกอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะ เป็นงานบุญต่างๆ กลุ่มแม่บ้านจะเป็นแม่งานเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หรืองานศพของคนใน ชุมชน จะมีการรวบรวมเงินช่วยเหลือให้กับครอบครัวผู้เสียชีวิตซึ่งกลุ่มแม่บ้านจะเป็นผู้จัดการ เพราะเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และถือว่างานศพเป็นงานที่ต้องมีค่าใช้จ่าย คนส่วนใหญ่ไม่มีเงินสะสมเตรียมไว้สำหรับงานแบบนี้ จึงเป็นภาระแก่ผู้ที่อยู่จัดงานศพ ปัจจุบันนี้ กลุ่มแม่บ้านยังมีกิจกรรมเกี่ยวกับวัดและชุมชนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

ยังมีกลุ่มแม่บ้านอีกประเภทหนึ่ง เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นจากหน่วยงานราชการหรือนักพัฒนา เอกชนจากภายนอกเข้ามาจัดตั้งเพื่อเป็นกลุ่มรองรับ โครงการหรือความช่วยเหลือจากภายนอกที่เข้า มาดำเนินการในพื้นที่ กลุ่มประเภทนี้ส่วนมากรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือกันในด้านเศรษฐกิจ คือ กลุ่ม แม่บ้านแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรและถนอมอาหาร เป็นกลุ่มหนึ่งของชุมชนที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ เข้ามาให้คำแนะนำในการจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาของการว่างงาน หลังจากฤดูประกอบอาชีพทางการเกษตร และแก้ไขปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ โดยกลุ่มจะแปรรูป ผลผลิตกระเทียมสดเป็นกระเทียมดอง พริกดอง และขนมต่างๆ ในการดำเนินการของกลุ่มนี้ เจ้าหน้าที่ของรัฐได้ร่วมกันจัดตั้งองค์กรของกลุ่มขึ้นมาบริหารกิจกรรมของกลุ่ม อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มสตรีตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปให้คำแนะนำ จากพื้นฐานเดิมที่กลุ่ม แม่บ้านมีความรู้ความสามารถในการเย็บผ้าอยู่แล้ว และเห็นว่าชาวบ้านมักจะประสบปัญหาเกี่ยวกับ ราคาผลผลิตทางการเกษตรที่ไม่ค่อยแน่นอน จึงควรมีรายได้เสริมอีกทางหนึ่งเพื่อช่วยจุนเจือ ครอบครัว และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ กิจกรรมกลุ่มได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงานพัฒนาชุมชน หลังจากฝึกเสร็จแล้วสมาชิกส่วนใหญ่มีทักษะขั้นต้น บางส่วนไปปรับผ้าโหล มาตัดเย็บส่งโรงงานที่เคในอำเภอแม่สอด

3.2.6 การเมืองการปกครอง

ผู้นำทางการเมืองคือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยแต่ละหมู่บ้านก็จะมีคณะกรรมการ หมู่บ้านซึ่งผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านจะเป็นผู้คัดเลือกและแต่งตั้งเป็นคณะทำงานร่วมกัน คณะกรรมการเหล่านี้เป็นผู้ช่วยเหลืองานของส่วนราชการทุกส่วนที่เข้าไปดำเนินงานในชุมชน ใน ขณะเดียวกันก็สามารถนำความต้องการของประชาชนไปเสนอต่อหน่วยงานราชการ เพราะ คณะกรรมการของแต่ละหมู่บ้านจะต้องร่วมกันคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนดำเนินการ ในทุก กิจกรรมของชุมชน ทั้งเป็นกิจกรรมที่เป็นความต้องการของหน่วยงานที่เข้าไปทำงานในชุมชน และ

กิจกรรมที่ชาวบ้านต้องการเพื่อให้การดำเนินงานนั้นเป็นไปตามลำดับขั้นตอน รู้สภาพปัญหาของงาน รู้แหล่งทรัพยากร ตลอดจนมีความสอดคล้องกับสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน

ในแต่ละเดือนผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้านจะนัดลูกบ้านของตนเองไปประชุมที่วัดเดือนละ 1 ครั้ง ชาวบ้านที่มาประชุมจะถ่ายทอดให้กับผู้ที่ไม่มาประชุม หัวข้อประชุมจะได้รับมอบหมายจากทางอำเภอมาถ่ายทอดให้ชาวบ้านรับทราบและแสดงความคิดเห็น บางครั้งก็จะประชุมชาวบ้านเพื่อหารือในการจัดกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ไม่มีกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับในการไม่ไปเข้าร่วมประชุม แต่เมื่อที่ประชุมมีมติว่าอย่างไรก็ต้องปฏิบัติตามนั้น คนที่ไม่มาต้องยอมรับ

นอกจากจะมีคณะกรรมการแต่ละหมู่บ้านดำเนินการด้านต่างๆ แล้ว ยังมีผู้นำกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน ช่วยดูแลความสงบสุขและการพัฒนาต่างๆ เช่น มีกลุ่มวัด กลุ่มแม่บ้าน ผู้นำพิธีกรรมซึ่งเป็นองค์กรชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวกันเอง ตัวผู้นำกลุ่มโดยมากจะได้รับการคัดเลือกในลักษณะขอร้องไห้มาเป็นผู้นำ เช่น ผู้ที่ช่วยช่วยเหลือการทำงานมีความเสียสละ มักได้รับมอบหมายหน้าที่ให้เป็นผู้นำกลุ่มต่างๆ การคัดเลือกผู้นำในชุมชนได้ผ่านกระบวนการปรึกษาหารือเลือกสรรผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีความเหมาะสมที่สุด โดยผ่านความเห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชนเป็นที่ยอมรับนับถือ และให้ความร่วมมือในกิจกรรมของชุมชน แสดงถึงจิตสำนึกของความเป็นชุมชนสูง และชาวบ้านมีศักยภาพในการจัดองค์กรในหมู่บ้านเพื่อดูแลรักษาผลประโยชน์ภายในชุมชน

ในชุมชนมีองค์กรต่างๆ ที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่มีลักษณะการดำเนินงานที่แตกต่างกันออกไป แต่ทุกกลุ่มมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกันคือ ต้องการทำประโยชน์และทำความเจริญให้กับท้องถิ่นของตน องค์กรต่างๆ จะร่วมกันปรึกษาหารือในเรื่องของการดำเนินงานที่เน้นการมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น หรือแสดงผลของตนอย่างตรงไปตรงมาในประเด็นต่างๆ เพื่อให้เกิดความถูกต้องและเป็นการป้องกันความผิดพลาดที่จะเกิดขึ้น การมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือและแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นลักษณะของการพัฒนาชนบทในสมัยปัจจุบันที่เน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยผ่านองค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กร ผู้นำ และกลไกทางสังคมต่างๆ ในชุมชน

3.2.7 ระบบความเชื่อและวัฒนธรรม

ชุมชนมีลักษณะโครงสร้างทางสังคมเป็นแบบเกษตรกรรม มีระบบการผลิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ มีการให้คุณค่ากับธรรมชาติ การนับถือผีและวิญญาณบรรพบุรุษ พร้อมกันนั้นยังศรัทธาในพุทธศาสนาควบคู่พร้อมกันไป สายสัมพันธ์ที่มีแนบแน่นกับชาวบ้านมาตั้งแต่อดีต ทำให้

ความคิดความเชื่อที่สืบทอดกันมา มีการหล่อหลอมรวมวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างเข้าด้วยกันอย่างไม่แปลกแยก สิ่งเหล่านี้จึงเป็นบ่อเกิดของความเชื่อซึ่งส่งผลทำให้มีประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ตามมา นอกจากนี้แล้วระบบการผลิตต้องมีการอาศัยแรงงานมาช่วยกันทำให้มีการร่วมมือกัน การช่วยเหลือกัน จากการที่คนในชุมชนต้องมีกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งการดำเนินวิถีชีวิตเหล่านี้มีความผสมกลมกลืนและโยงใยในทุกๆ ส่วนของสังคม วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน จึงนำเสนอในลักษณะที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของวัฒนธรรมใน 2 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมด้านการผลิต
2. วัฒนธรรมด้านความเชื่อ

1. วัฒนธรรมด้านการผลิต

วิถีการผลิตในชุมชนยังเป็นการผลิตเพื่อพึ่งตนเอง มีการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ระบบการผลิตมีการอาศัยธรรมชาติมาก ทำให้วิถีการผลิตต้องหมุนเวียนไปตามฤดูกาลที่ธรรมชาติจะเอื้ออำนวยให้ ไม่ว่าจะเป็น สภาพทางภูมิอากาศ สภาพแวดล้อม โดยเฉพาะน้ำซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในระบบการผลิต ซึ่งคนในชุมชนอาศัยน้ำในห้วยแม่ดาวเป็นหลักในการทำการเกษตร ชาวบ้านมีความรู้ความชำนาญในการที่จะเลือกระยะเวลาการเพาะปลูกได้ โดยการเรียนรู้จากการปฏิบัติ โดยการติดตามพ่อ แม่ไปทำงานในไร่มาตั้งแต่เด็กๆ จากประสบการณ์ที่สะสมทำให้ชาวบ้านสามารถปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ เพื่อให้ทุกชีวิตในครอบครัวมีอยู่มีกินได้โดยไม่ต้องศึกษาจากตำราเล่มใด ดังนั้นวิถีการผลิตของชุมชนที่ต้องพึ่งพาน้ำฝนเป็นปัจจัยสำคัญแล้ว ยังต้องพึ่งพาน้ำจากลำห้วยแม่ดาวด้วย จึงทำให้ลำห้วยแม่ดาวกลายเป็นลำน้ำหลักของชุมชนนี้

เดือนเมษายน เป็นการเริ่มต้นแห่งการผลิต ซึ่งตามธรรมชาติของทุกๆ ปีช่วงกลางเดือนถึงปลายเดือนเมษายนจะมีพายุฝนตกอยู่ช่วงหนึ่ง พอพื้นดินชื้นชาวบ้านก็จะเริ่มหยอดข้าวไร่หรือข้าวโพดกัน และมีการปลูกพืชแซมในไร่ด้วย

เดือนพฤษภาคม ช่วงนี้สำหรับบางครอบครัวก็ยังหยอดข้าวไร่หรือปลูกข้าวโพดกัน และปลูกถั่วลิสง พอเสร็จก็จะมีการล้อมรั้วไร่ เพื่อไม่ให้วัว ควายมากินพืชที่ปลูกไว้ ต่อจากนั้นก็มีการทำงานในไร่ตลอด คือต้องกำจัดวัชพืชซึ่งถือว่าเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง และให้ทันเพื่อไม่ให้วัชพืชมาแย่งอาหารและบดบังพืชที่ปลูก ดังนั้นช่วงนี้จึงมีการระดมแรงงานในครอบครัวมาร่วมทั้งเด็กๆ ด้วย การกำจัดวัชพืชจะกินเวลามาจนถึงช่วงกลางเดือนมิถุนายน ช่วงนี้แรงงานในการกำจัดพืชในไร้มักจะเป็นผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่ เพราะเด็กๆ ต้องไปโรงเรียน ผู้ชายก็จะรามือจากงานไร่มาเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะใช้ในฤดูกาลทำนา เช่น ตรวจสอบ ซ่อมแซมอุปกรณ์ในการไถนา คราดนา ทำค้ำ

จอบ ช่อมแซมหลังคากระท่อมที่หักหลบแดดร้อนที่ทุ่งนา เอาไม้ไผ่มาจักทำเป็นตอกเพื่อมัดกล้าข้าว ช่วงปลายเดือนมิถุนายนเตรียมปรับพื้นที่และหว่านกล้าข้าว

บางครอบครัวก็หว่านกล้าในช่วงต้นเดือนกรกฎาคม หลังจากนั้นก็เป็นช่วงที่มีการเตรียมพื้นที่นา ถ้ามีฝนตกและจำนวนปริมาณน้ำในลำห้วยมากพอ ก็จะเริ่มลงมือไถตะ เป็นการไถพลิกหน้าดินในครั้งแรกแล้วทิ้งไว้ให้หญ้าเน่าก็จะใช้เวลาประมาณ 1 – 2 สัปดาห์ แล้วจึงไถแปรเสร็จแล้วก็คราดปรับพื้นที่ให้สม่ำเสมอ แล้วปล่อยน้ำขังประมาณครึ่งต้นกล้า แล้วก็ดำนากัน จะเห็นได้ว่าช่วงเดือนกรกฎาคมจนถึงกลางเดือนสิงหาคม ชาวบ้านจะทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการปลูกข้าว การดำนาจะเสร็จสิ้นในราวๆ กลางเดือนสิงหาคม

ช่วงปลายเดือนสิงหาคมจนถึงกลางเดือนกันยายน หลังจากเสร็จการปลูกข้าวก็เริ่มการเก็บเกี่ยวข้าวโพด ถอนถั่วลิสง ถ้าเป็นข้าวโพดก็จะหักเอาฝักแล้วแกะเปลือกออก เอามาแต่ฝักมาตากให้แห้งแล้วกะเทาะเมล็ดออกจากแกนฝัก ถ้าจะใช้เก็บไว้ทำพันธุ์ก็เก็บมาแขวนตากแห้งไว้ทิ้งเปลือก ส่วนถั่วลิสงก็ถอนมาตัดลำต้นทิ้ง เอามาแต่บริเวณรากที่มีฝักติดอยู่ มาเด็ดฝักออกจากรากแล้วตากให้แห้งทิ้งเปลือก ช่วงนี้จะมีพ่อค้าจากต่างถิ่นเข้ามารับซื้อ และช่วงปลายๆ เดือนกันยายน บางครอบครัวก็มีการเตรียมพื้นที่ไร่ในการปลูกถั่วลิสง ถั่วเหลืองอีกและเป็นเวลาเดียวกันนี้ จะต้องคอยดูแลเอาใจใส่ต้นข้าวที่ปลูกในนา รักษาระดับน้ำไม่ให้มากจนท่วมต้นข้าวหรือน้อยไป และต้องคอยดูแลกำจัดวัชพืช แมลงต่างๆ ในนาข้าวด้วย การดูแลเอาใจใส่ในนาข้าวจะเลยถึงเดือนตุลาคม

ช่วงปลายตุลาคมถึงพฤศจิกายน ครอบครัวไหนที่ปลูกถั่วลิสง ถั่วเหลืองก็ต้องคอยกำจัดวัชพืชในไร่ พอถึงช่วงเดือนธันวาคม ฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวก็เริ่มขึ้น การเกี่ยวข้าวต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมากจึงมีการเอามือ (ลงแขก) เอาแรงกันให้เกี่ยวเสร็จเป็นรายๆ ไป รายไหนที่เกี่ยวเสร็จแล้วก็จะให้ลูกสาวหรือลูกชายไปตอบแทนมือ ส่วนพ่อแม่และแรงงานที่เหลือภายในครอบครัวก็จะช่วยกันหอบต้นข้าวที่เกี่ยวข้องวางเรียงรายในทุ่งนามารวมกันเป็นกองใหญ่ๆ และทยอยตีข้าว แล้วก็ขนข้าวโดยใส่กระสอบฟางมัดสะพายหลังมาใส่ยุ้งฉางที่บ้าน การเก็บเกี่ยวข้าวจะเสร็จสิ้นภายในเดือนธันวาคม

การประกอบอาชีพหลักของหมู่บ้านคือการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ แรงงานที่ใช้ก็คือคน ดังนั้นเพื่อจะให้ทันกับฤดูกาลเพาะปลูก การเก็บเกี่ยวจึงจำเป็นต้องกำหนดวันที่จะปลูกข้าวหรือเก็บเกี่ยวไม่ให้ตรงกัน และแรงงานส่วนมากจะเป็นคนวัยหนุ่มสาว และวัยกลางคนบ้าง แต่ก็เป็นส่วนน้อย ส่วนเจ้าของนาก็จะให้ลูกสาวลูกชายทำงานในนาพร้อมกับเพื่อนบ้าน เจ้าของนาที่เป็นพ่อแม่ ก็จะทำหน้าที่ดูแลเรื่องน้ำค้ำ เมียง บุหรี และทำอาหารมาเลี้ยงเพื่อนบ้านในมือเที่ยง ส่วนเพื่อนบ้านที่มาช่วยก็จะห่อแต่ข้าวเปล่ามาคนละ 1 ห่อ การลงแขกนี้ พบว่าถ้าเป็นการปลูกข้าว เก็บเกี่ยวข้าว จะมีแรงงานจากเพื่อนบ้านไปช่วยมากประมาณ 15 – 25 คน ถ้าบ้านไหนมีลูกอยู่ในวัยแรงงาน

และไปเอามือได้มากก็จะมีเพื่อนบ้านมาตอบแทนมือ เป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน แต่ถ้าเป็นการปลูกข้าวไร่ หรือพืชไร่อื่นๆ กลุ่มเพื่อนบ้านที่มาลงแขกจะเป็นกลุ่มเล็กประมาณ 5 – 10 คน เท่านั้น

จากวิถีชีวิตในรอบหนึ่งปี ซึ่งมองในลักษณะรวมจะเห็นได้ว่ามีกิจกรรมที่เกี่ยวกับผลิตผลที่คล้ายๆ กัน หมุนเวียนบรรจบกันในแต่ละปี และคงจะเป็นในลักษณะนี้อีกนานตราบที่การพัฒนาและความเจริญด้านต่างๆ จะเข้าไปกระทบจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน

2. วัฒนธรรมด้านความเชื่อ

ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ชาวบ้านให้ความสำคัญต่อการทะนุบำรุงศาสนา และให้ความสำคัญต่อสถาบันทางศาสนา สังเกตได้จากการร่วมแรงร่วมใจก่อสร้างอาคารสถานที่ในบริเวณวัด คนในชุมชนจะพากันมาทำบุญ สวดมนต์ บางคนจะพักอยู่ในวัดตอนกลางคืนเพื่อฟังธรรมด้วย นอกจากการทำบุญตักบาตรเป็นปกติทุกวันแล้ว ในชุมชนยังมีประเพณีทางศาสนาของชุมชนคือ วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา ออกพรรษา เป็นต้น

วิถีชีวิตของชุมชนให้ความสำคัญกับวัดเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากวัดมีบทบาททางสังคม ทำหน้าที่เป็นแหล่งความรู้หรือข่าวสารต่างๆ วัดทำหน้าที่เสมือนคลังวัสดุประจำหมู่บ้าน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้สำหรับงานในหมู่บ้าน เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ หรืองานทำบุญต่างๆ มีจำนวนมาก ไม่สามารถเก็บไว้ที่ใดที่หนึ่งได้นอกจากที่วัดเพราะเป็นศูนย์กลางของชุมชน หากสมาชิกในชุมชนมีความประสงค์ต้องการจะใช้วัสดุอุปกรณ์ทั้งหลายเหล่านี้ เช่น รถลากศพ โต๊ะเก้าอี้ อุปกรณ์เครื่องครัวขนาดใหญ่ ตลอดจนอาสนะพระสงฆ์ก็สามารถยืมได้ ในบางครั้งเมื่อมีงานประเพณีประจำปี วัดจะกลายเป็นศูนย์กลางในการบันเทิงทันที พระสงฆ์ยังให้คำปรึกษาแก่ญาติโยมที่มีปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาเกี่ยวกับจิตใจ ความไม่สบายใจในเรื่องต่างๆ ชาวบ้านจะมาขอให้พระสงฆ์รดน้ำมนต์ให้ หรือมัดมือให้เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้เกิดสิริมงคล การประชุมของหมู่บ้านทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตามมักจะใช้วัดเป็นสถานที่จัดการประชุมทุกครั้ง เพราะสะดวกและง่ายต่อการเดินทาง พระสงฆ์จึงได้รับข่าวสารต่างๆ ไปด้วย แม้แต่การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ก็ใช้วัดเป็นเวทีในการหาเสียงและเลือกตั้งด้วย ถึงแม้ว่าสังคมจะผันแปรไปอย่างรวดเร็วเพียงใดก็ตาม แต่วัดและชุมชนก็ไม่สามารถแยกจากกันได้ เนื่องจากมีสถาบันสงฆ์หรือพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัด เป็นผู้นำของชาวชุมชนชี้แนะให้แนวทางการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจ ตลอดจนทำหน้าที่ทางศาสนกิจอีกด้วย

นอกจากความเชื่อทางศาสนาแล้ว ชาวบ้านยังมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผี มีการให้คุณค่าต่อธรรมชาติ ความเชื่อเหล่านี้ถูกถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานมาเป็นเวลานาน โดยจะมีปรากฏ

ให้เห็นในประเพณี พิธีกรรม ซึ่งมีการปฏิบัติและสืบทอดกันมา ชุมชนมีระบบการผลิตแบบพึ่งตนเอง ซึ่งการผลิตต้องอาศัยธรรมชาติ ทำให้เกิดมีวัฒนธรรม และความเชื่อในสังคม

ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาตินั้น ถือได้ว่าธรรมชาติเป็นแหล่งที่จะให้สรรพสิ่งที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ ไม่ว่าจะเป็นแผ่นดิน แม่น้ำ ป่าเขา และสรรพสิ่งที่อยู่รอบตัว จากประสบการณ์ที่ถูกสะสมจากการลองผิดลองถูกของบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน และมีการปฏิบัติสืบๆ ต่อกันมา มีการเล่าขานสืบทอดให้ลูกหลานได้เห็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อดำรงชีวิต จนกลายเป็นความเชื่อ ความเชื่อในสรรพสิ่งเกี่ยวกับธรรมชาติที่ชุมชนได้มีการสืบทอดมาถึงรุ่นลูกรุ่นหลานในปัจจุบัน

แม่น้ำ สายน้ำ เป็นแหล่งที่จะหล่อเลี้ยงทุกชีวิต ทุกสรรพสิ่ง ไม่ว่าจะดื่มน้ำ ต้องใช้ และสัตว์บางประเภทยังอาศัยความเย็นฉ่ำของน้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ซึ่งสัตว์เหล่านี้คือ อาหารสำหรับหล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ ทกชีวิตดำรงชีวิตโดยน้ำทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นน้ำฝนที่ตกลงมาจากฟ้า หรือน้ำที่ไหลมาจากขุนเขาต้นน้ำ ซึ่งก็กลายเป็นแม่น้ำนั่นเอง สภาพการดำรงชีวิตในระบบเพื่อยังชีพนี้ น้ำจึงเป็นปัจจัยสำคัญ น้ำมีคุณค่า มีความหมาย ดังนั้นจึงมีความเชื่อที่ว่าแม่น้ำลำห้วยมีเจ้าของมีผีเฝ้ารักษา ผู้ใดทำการปิดหรือกั้น ทำให้น้ำไม่ไหลหรือไหลน้อยลง ชาวบ้านเชื่อว่าผีที่รักษาแม่น้ำนั้นจะลงโทษทำให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย

ในการปลูกพืช เช่น ข้าว ข้าวโพด ถั่วลิสง พื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกมักจะมีศัตรูพืชมาทำลายพืชทำให้ได้รับความเสียหายมาก ชาวบ้านมีความเชื่อในเรื่องนี้ว่า ในขณะที่ทำการปลูกนั้น ไม่ให้พูดไปในทางที่ไม่ดีในทางเสียหาย การพูดไม่ดีในขณะที่ปลูกพืชนั้น ถือว่าเป็นการลองปาก เช่น การพูดว่า จะมีสัตว์มาแทะกินพืชที่ปลูก หรือพูดในทำนองว่าพืชอาจจะไม่โต ให้ผลผลิตน้อย เป็นต้น เพราะเชื่อว่าจะเป็นการบอกให้สัตว์หรือแมลงต่างๆ ได้ยิน เชื่อว่าสัตว์เหล่านี้มีญาณรับรู้ภาษาและเจตนาของคนพูด และจะพากันมากินพืชจริงๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่เอาเมล็ดพันธุ์ปลูกลงพื้นดินและยังไม่งอกนั้น มักจะเสี่ยงต่อการที่จะถูกสัตว์และแมลงมาแทะกัดกินเมล็ดพันธุ์ทำให้ได้รับความเสียหายเป็นอย่างมาก ดังนั้นในขณะที่ทำการปลูกพืช ชาวบ้านจะพูดคุยไปในทางที่ดีงาม ตะโกนหยอกเย้าและหัวเราะกันไปในขณะปลูกพืช

นอกจากนี้แล้วระบบการผลิตที่ยังต้องอาศัยแรงงานจากสัตว์เลี้ยงคือ ควาย สำหรับไถนาก็ยังมีความสำคัญอยู่เป็นส่วนใหญ่ แต่ปัจจุบันบางครอบครัวก็ใช้รถไถนาแบบเดินตามกันบ้างแล้ว ควายเป็นสัตว์เลี้ยงที่ชาวบ้านให้ความสำคัญและสำนึกถึงบุญคุณของควาย โดยจะแสดงออกโดยจะไม่ใช้ควายไถนาในวันพระ โดยปล่อยให้ควายไปกินหญ้าตามสบาย และหลังจากเสร็จสิ้นจากการไถนาและดำนาเสร็จผ่านไปสัก 2 – 3 วัน ครอบครัวไหนที่มีควายจะต้องทำพิธีเรียกขวัญ มัดมือ (เขา) ให้ควาย เพื่อเป็นการขอบคุณควายที่ได้ให้แรงงานไถนา และขอโทษที่ได้ทุบตีขณะที่ไถนา

ข้าวในความหมายของคนในชุมชนแล้วถือว่ามีคุณค่าศักดิ์สิทธิ์ ถ้ามีข้าวชาวบ้านก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ถ้าไม่มีข้าวก็จะไม่มีอะไรมารับประทาน และเห็นว่าถ้าบ้านไหนไม่มีข้าวเพียงพอเป็นเรื่องที่น่าเห็นใจและควรได้รับการช่วยเหลือ จึงทำให้เกิดพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าว ซึ่งมีความหมายว่า ข้าวเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิ่งที่มีคุณค่า จึงทำให้มีพิธีกรรม “เรียกขวัญข้าว” ซึ่งมีพิธีกรรมดังนี้

ก่อนที่จะลงมือเก็บเกี่ยวข้าวในนา เจ้าของนาต้องเกี่ยวข้าวที่ปลูกครั้งแรก 7 กอ เก็บแยกไว้ต่างหาก แล้วก็ช่วยกันเก็บเกี่ยวทั้งผู้มาช่วยลงแขกและเจ้าของนา จนเก็บเกี่ยวเสร็จก็ลงมือตีข้าว พอตีข้าวเสร็จเจ้าของนาจึงจะดักข้าวเปลือกมาจำนวนหนึ่ง โดยกะให้พอที่สำหรับจะทำเชื้อข้าวปลูกในปีหน้าด้วย และสำหรับรับประทาน 1 มื้อ เมื่อดักข้าวมาได้แล้วก็เอาเมล็ดข้าวจากที่แยกไว้ 7 กอแรกมารวมด้วย ข้าวที่ดักมานี้เรียกว่า “หัวข้าว” พอตีข้าวเสร็จก่อนที่จะขนข้าวใส่ยุ้งฉาง ก็จะมีตัดคอไก่ตัวเมีย 1 ตัว เอาเลือดไก่ทาติดกับยุ้งฉางข้าว และเอาขนไก่ 1 – 2 อันเสียบติดกับเสื้อที่ตีข้าว เสร็จแล้วก็ขนข้าวขึ้นยุ้งฉาง ส่วนหัวข้าวที่ดักครั้งแรกก็จะถูกแบ่งออกมาส่วนหนึ่งเพื่อใช้รับประทานเป็นข้าวหม้อแรกในฤดูกาลเก็บเกี่ยวในปีนั้น ข้าวหม้อแรกนี้ สมาชิกในครอบครัวจะต้องทานร่วมกัน ในขณะที่กำลังรับประทานหัวข้าวอยู่นั้น เมื่อมีแขกมาบ้านก็จะไม่มีการเรียกแขกมากินข้าว เพราะกลัวว่า “ขวัญข้าวจะหนี” และมีการนำหัวข้าวประมาณ 1 กำมือมาต้มเป็นเหล้า และเหล้าที่ทำจากหัวข้าวนี้ก็จะห้ามแขกดื่มอีกเหมือนกัน โดยเจ้าของบ้านจะดื่มและเอาเทราดเสาบ้าน ฉางข้าว ครกตำข้าว เตาไฟ อย่างละเล็กน้อย

3.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน

อาชีพหลักของชุมชน คือ เกษตรกรรม ชาวบ้านที่เลี้ยงควายยังใช้ควายไถนาและมีการช่วยกันลงแขก สำหรับชาวบ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะใช้รถไถนาแทนควายและให้เช่าไถนาด้วย เพราะชาวบ้านบางครอบครัวไม่มีทั้งควายและรถไถนา การทำมาหากินของชาวบ้านจึงยึดอาชีพการทำสวน ทำไร่ และทำนา หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จก็นำถั่วเหลือง ข้าวโพดลงปลูก หลังจากเก็บเกี่ยวถั่วเหลือง ข้าวโพดแล้วชาวบ้านก็ปลูกกระเทียม จากนั้นก็กลับมาปลูกข้าวอีกรอบหนึ่ง

การประกอบอาชีพค้าขายก็เป็นอาชีพหนึ่งในหมู่บ้านที่ทำรายได้ให้ครอบครัว ถึงแม้ว่าจะประกอบอาชีพค้าขายแล้วแต่ก็ยังมีการทำการเกษตรและเลี้ยงหมู ไก่ อีกด้วย ไม่มีครอบครัวใดเลยที่ประกอบอาชีพค้าขายแต่อย่างเดียว พอถึงฤดูกาลปลูกพืชหรือเก็บเกี่ยวก็ปิดร้านไปทำงานในไร่นาและเปิดขายในตอนเย็น

อาชีพรับจ้าง มีการรับจ้างทำงานกันภายในชุมชน โดยอาศัยค่าจ้างประมาณ 40 – 50 บาท/วัน ซึ่งก็ขึ้นลงตามลักษณะของงานที่ทำ แต่การรับจ้างทำงานภายในชุมชนก็พบไม่บ่อยนัก เพราะภายในชุมชนยังมีระบบการทำงานแบบแลกเปลี่ยนแรงงาน (การลงแขก) ซึ่งยังมีบทบาทสูงในชุมชน

อาชีพที่สำคัญของชุมชนอีกอย่างหนึ่ง คือ การเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู วัว ควาย สำหรับ วัว ควาย เป็นการเลี้ยงที่ปล่อยให้หากินเองตามทุ่งนาที่ว่างเว้นจากการเพาะปลูก สำหรับวัวเป็นการเลี้ยงไว้เพื่อขายให้กับพ่อค้าจากภายนอก ส่วนการเลี้ยงหมู มีการเลี้ยงแบบขังคอกหรือไม่ก็ผูกเชือกโยงไว้กับเสาใต้ถุนบ้าน หรือไม่ก็ผูกไว้กับต้นไม้ พบว่าทุกครอบครัวต้องมีการเลี้ยงไก่กับหมู ซึ่งสืบเนื่องมาจากการที่จะประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อว่าจะต้องใช้ไก่หรือหมูเป็นองค์ประกอบของพิธีกรรมเสมอ ดังนั้นจึงจำเป็นที่ทุกครอบครัวต้องเลี้ยงไก่กับหมูเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรม และก็มี การแบ่งขายให้เพื่อนบ้านเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมด้วย นอกจากนั้นไก่และหมูยังเป็นสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหารในการเลี้ยงผู้ที่มาช่วยในการปลูกข้าว การเกี่ยวข้าว (การลงแขก) อีกด้วย ไก่ที่เลี้ยงเป็นพันธุ์พื้นเมืองปล่อยให้หาอาหารกินเองตามบริเวณรอบๆ บ้าน และให้ข้าวเปลือกกินบ้างในตอนเย็น สำหรับการเลี้ยงหมูนั้น พันธุ์ที่พบเห็นส่วนมากจะเป็นพันธุ์พื้นเมืองจะเป็นพันธุ์ลูกผสมบ้างเล็กน้อย การเลี้ยงก็ไม่ได้ใช้อาหารสำเร็จรูป แต่จะใช้รำที่ได้จากการตำข้าวในตอนเช้า และหาต้นบอนที่มีอยู่มากมายตามหัวไร่ ปลายนา ตามริมห้วย ไปเกี่ยวเอามาต้มในน้ำ แล้วนำมาผสมกับรำให้หมูกิน ซึ่งต้นทุนในการเลี้ยงจึงค่อนข้างต่ำมาก